

BISKUP PROFESOR MARIAN RECHOWICZ (1910—1983) ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ

Trudno jest naszkicować życie bpa prof. Mariana Rechowicza i przedstawić w zwięzłej formie dorobek jego działalności, mając na uwadze rolę jaką odegrał. Trudno być jednym z pierwszych, podejmujących próbę podsumowania tego dorobku¹. Niech więc autora bronią słowa Jana Długosza: „Dlatego zaś szczególnie należy wybaczyć mojej naiwności, że pierwszy zabrałem się do napisania, gdy inni mężowie uczeni milczeli; wolałem napisać mniej uczenie i mniej ozdobnie, niż nie pisać wcale”.

I. BIEG ŻYCIA

1. Młodość i pierwsze lata pracy

Na pograniczu Podola, nad Zbruczem leży miasto Husiatyn. Z początkiem obecnego wieku było ono siedzibą powiatu i dwóch parafii: łańciskiej i grecko-katolickiej. W tej miejscowości 4 IX 1910 r. urodził się w inteligenckiej rodzinie Michała i Marceliny z d. Cukrowskiej późniejszy biskup Marian Rechowicz. Dnia 20 IX 1910 r. w kościele parafialnym p. wezw. Narodzenia NMP odbył się chrzest, którego szafarzem był ks. prob. Marcin Podraza, a rodzicami chrzestnymi Grzegorz Łabędkowski i Anna Agolzer. Dziecku na chrzcie nadano imiona: Marian Józef². Ojciec zginął

¹ Do tej pory ukazały się na temat życia i działalności bpa M. Rechowicza m. in. następujące pozycje: *Ksiądz Profesor Doktor Marian Rechowicz*, ABMK t. 21: 1970 s. 3—7; *Bibliografia prac opublikowanych ks. prof. dra Mariana Rechowicza*. Zestawił S. Librowski. Tamże s. 9—19; *Biskup Profesor Marian Rechowicz*, RTK t. 24: 1977 z. 4 s. 7—10. *Bibliografia prac opublikowanych Biskupa Prof. Dra Mariana Rechowicza*. Zestawił S. Librowski. Tamże, s. 11—24; M. T. Zahajkiewicz, *Ksiądz Biskup Prof. Dr hab. Marian Rechowicz*, „Biuletyn Informacyjny KUL” R. 6: 1977 nr 1(11) s. 57—62. (Obecny artykuł jest pierwszym napisanym po śmierci Biskupa).

² Odpis metryki chrztu. ArKUL. Akta osobowe. Sygn. 304 A; Wszelkie dane z życia bpa starałem się skonfrontować z zachowanymi dokumentami i życiorysami pisanyimi osobiście przez bpa Rechowicza, które są przechowywane we wspomnianych „Aktach osobowych”. (Jeden z życiorysów pisanych już pod koniec jego życia i obejmujących lata biskupiej posługi jest w posiadaniu piszącego ten artykuł).

w czasie I wojny światowej (1916), a matka wyszła w r. 1920 po wtórnie za mąż za Romana Tarnowskiego, byłego urzędnika w Namiestnictwie we Lwowie a następnie przemysłowca. Młody Marian uczęszczał do szkół: Siostr Notre Dame i Braci Szkolnych we Lwowie, jak również brał prywatne lekcje. Naukę w gimnazjum rozpoczął w Trembowli, by następnie ukończyć X Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza we Lwowie. Wspominając po latach ten okres napisze, że „pewne zamiłowanie do historii rozbudzili we mnie profesorowie w gimnazjum m. in. prof. Włodzimierz Włodarski i prof. Olgierd Górka”³. Maturę zdał w r. 1928. W tym też roku wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie. W owym czasie alumni odbywali studia na Uniwersytecie Jana Kazimierza i tam zdobywali stopnie naukowe. Tą drogą podążył również M. Rechowicz. Uczęszczał na seminarium naukowe z historii Kościoła prowadzone przez ks. prof. J. Umińskiego i pod jego kierunkiem napisał pracę magisterską pt. „Reforma bazylianów w XVII w.” (1933 r.). Dnia 22 VI 1933 r. w katedrze lwowskiej otrzymał święcenia kapłańskie z rąk abpa Bolesława Twardowskiego. Nastąpił pięcioletni okres pracy duszpasterskiej młodego wikariusza kolejno w Strusowie (1933—1934) i Tarnopolu (1934—1936), a następnie w parafii św. Elżbiety we Lwowie (1936—1938). Oddając się duszpasterstwu (przeważnie uczył religii w szkołach średnich) nie zrywał kontaktów z uczelnią. W czasie pobytu w Tarnopolu należał do zespołu redakcyjnego miejscowego tygodnika „Głos Polski”, a od r. 1936 był członkiem Polskiego Towarzystwa Teologicznego i Polskiego Towarzystwa Historycznego. Po przeniesieniu na placówkę duszpasterską we Lwowie rozpoczął przygotowania do doktoratu. Interesował się głównie dziejami Kościoła ruskiego i zbierał do tego tematu materiały. W związku z tą pracą odbył w r. 1937 podróż naukową do Paryża i Rzymu. W r. 1938 został prefektem studiów w Wyższym Seminarium Duchownym we Lwowie oraz od 1 IX tegoż roku powołano go na asystenta przy Katedrze Historii Kościoła w Polsce i na Rusi na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. Jak sam stwierdził osiemnaście lat później, na tej ostatniej uczelni szczególny wpływ na niego wywarli poprzez swoje wykłady i seminaria profesorowie: ks. Henryk Cichowski, ks. Józef Umiński i Edmund Bulanda⁴. Ponadto mistrzami jego byli ks. Teofil Długosz, Kazimierz Hartleb i Stanisław Łempicki. W tym okresie rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym pod kierunkiem prof. T. Modelskiego, uczęszczając na jego seminarium z historii średniowiecznej. Jego praca doktorska pt. *Działalność reformistyczna i misyjna metropolity Welamina Rutskiego*

³ Zyciorys (własnoręczny ks. Rechowicza) z 25 II 1954 r. ArKUL. Akta osobowe. Sygn. 304 A.

⁴ Tamże.

(1573—1637) powstała natomiast na seminarium ks. prof. J. Umińskiego. Została złożona w Dziekanacie Teologicznym 2 III 1939 r.⁵ W marcu i październiku tegoż roku zdał rygoroza. Jednak na skutek wypadków wojennych promocja doktorska mogła się odbyć dopiero 21 IX 1941 r. na tajnym uniwersytecie. W latach 1938—1939 należał do Związku Zawodowego Asystentów Uniwersytetu Lwowskiego. W Seminarium Duchownym wykładał: historię Kościoła, patrologię i historię sztuki. W latach wojny kontynuował te wykłady, lecz szczególnie poświęcił się duszpasterstwu wśród młodzieży akademickiej, które to zajęcia zlecił mu ks. prof. Klawek opuszczając Lwów. Brał udział w tajnym nauczaniu będąc kierownikiem tajnego nauczania religii dla uczniów szkół średnich we Lwowie. Jako dawny kapelan hufca harcerskiego zajmował się również młodzieżą harcerską. Nie zaniedbywał także własną pracę naukową. Kiedy odzyskano gmach i zbiory Małego Seminarium i Archiwum Wyższego Seminarium przystąpił do gromadzenia materiałów potrzebnych do opracowania rozprawy habilitacyjnej.

2. Środowisko krakowskie

W r. 1945 M. Rechowicz opuścił Lwów i razem z innymi pracownikami Seminarium Duchownego przeniósł się do Kalwarii Zebrzydowskiej. Tam też wykładał do zamknięcia tego zakładu w 1950 r. Od r. 1945 związał się z krakowskim ośrodkiem naukowym. M. in. w wyżej wymienionym roku został starszym asystentem na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracując w tejże uczelni do r. 1950. Tutaj też w r. 1947 sfinalizował swoją habilitację w oparciu o pracę pt. *Pojóżejskie Seminarium Generalne obrządku łacińskiego w dawnej Galicji 1790—1819*. Podanie o rozpoczęcie przewodu zostało wniesione 2 maja t.r. Recenzentami byli profesorowie: abp Michał Godlewski, ks. Tadeusz Glemma i ks. Józef Umiński. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 15 grudnia, wykład habilitacyjny — 18 II 1948 r. Jeszcze przed zakończeniem roku akademickiego senat Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwalił zatwierdzenie habilitacji i wszelkie potrzebne dokumenty przesłano do Ministerstwa Oświaty (10 VI 1948). Jednak zatwierdzenie z Warszawy otrzymał dopiero w okresie pracy na KUL w r. 1956.

W czerwcu 1948 r. został sekretarzem generalnym Redakcji *Małej Encyklopedii Kościelnej* przygotowywanej przez Komisję Wydawniczą Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W środowisku krakowskim nawiązał kontakt z ks. Alfonsem Schle-

⁵ Odpis poświadczenia o tym fakcie z Uniwersytetu Lwowskiego, Zaświadczenie o zdanych rygorozach, odpis dyplomu doktorskiego zob. ArKUL.

tzem, którego poznał jeszcze w czasie pobytu we Lwowie. Wspólny udział w pracach na seminarium historii Kościoła ks. prof. J. Umińskiego, zrodził bliską ich znajomość, którą kontynuowali w okresie powojennym. Ostatnim wyrazem tej znajomości była mowa załobna wygłoszona przez M. Rechowicza w r. 1981 podczas pogrzebu ks. A. Schletza⁶. Kontakt osobisty między obydwojma stwarzał szczególną podstawę do ich żywych kontaktów naukowych. Ks. Rechowicz wysoko cenił założone przez ks. Schletza czasopismo, czemu dał m. in. wyraz w liście z 16 VI 1971 r. przesłanym na ręce ks. A. Schletza z okazji 25-lecia istnienia wydawnictwa⁷. W latach pięćdziesiątych na tle współpracy z powstającą na KUL *Encyklopedią Katolicką*, ks. Rechowicz poszerzył kontakty naukowe o środowisko lubelskie.

3. Profesor i rektor KUL

Po rozwiązaniu Seminarium Duchownego w Kalwarii Zebrzydowskiej w r. 1950, ówczesny rektor KUL ks. Antoni Słomkowski zaproponował dwóm profesorom: ks. Janowi Nowickiemu i ks. Marianowi Rechowiczowi, przeniesienie się do Lublina. Dn. 5 X 1950 r. Rada Wydziału Teologicznego podjęła uchwałę o powołaniu ks. Rechowicza na profesora kontraktowego KUL. Natomiast Senat na posiedzeniu w dniu 18 października tegoż roku zatwierdził tę uchwałę. Nie można było jeszcze powołać ks. Rechowicza na profesora nadzwyczajnego ze względu na brak zatwierdzenia habilitacji ze strony Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Aczkolwiek zatwierdzenie habilitacji w dalszym ciągu przeciągało się, postanowiono w r. 1954 rozpocząć starania o nadanie ks. Rechowiczowi tytułu profesora nadzwyczajnego. Odpowiednie uchwały podjęto na Radzie Wydziału Teologicznego (2 IV 1954) i na Senacie KUL (9 IV 1954). Opinie o kwalifikacjach naukowych wymaganych do uzyskania profesury nadesłali: ks. prof. Z. Obertyński i ks. prof. T. Długosz. W pierwszych latach pobytu na KUL, oprócz zajęć na Wydziale Teologicznym, M. Rechowicz wykładał również na Wydziale Humanistycznym. Początkowo był kierownikiem Katedry Historii Starożytnej Kościoła, a od r. 1964, po dokonanej reorganizacji i powstaniu Instytutu Historii Kościoła, kierownikiem Katedry Historii Kościoła w Średniowieczu, będąc równocześnie pierwszym kierownikiem wspomnianego Instytutu. Dn. 13 czerwca 1952 r. został wybrany prodziekanem Wydziału Teologicznego i pełnił tę funkcję do jesieni r. 1956 kiedy to przez 2 miesiące był dziekanem tegoż wydziału. W tym okresie wchodził w skład szeregu komisji (np. Komisja Biblioteczna) i od r. 1950 należał do Komitetu Re-

dakcyjnego *Encyklopedii Katolickiej* przygotowywanej na KUL (redaktor działu historii teologii).

Dnia 8 XI 1956 M. Rechowicz został wybrany rektorem KUL. Godność tę piastował przez trzy kadencje tj. w latach 1956—1965. Ponadto, w latach 1957—1963 był prezesem Towarzystwa Naukowego KUL, a w latach 1957—1965 prezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół KUL. Dn. 20 XII 1956 r. został mianowany przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną dla Pracowników Naukowych profesorem nadzwyczajnym. Natomiast w r. 1961 został przeprowadzony przewód w związku ze staraniami o nadanie mu tytułu profesora zwyczajnego. Opinie o kwalifikacjach naukowych ks. Rechowicza nadesłali: prof. Zofia Budkowa i prof. Adam Vetulani. Jednak ze względu na pełniony urząd rektora sprawie tej nie nadano dalszego biegu. Mianowicie ks. M. Rechowicz nie chciał starać się jako rektor o pozytywne załatwienie osobistej sprawy⁸.

Jako rektor M. Rechowicz, dążył do rozwoju uczelni i zajmowania przez nią godnego miejsca zarówno w społeczności kościelnej, jak i wśród innych uniwersytetów. Ciekawe słowa na temat koncepcji współczesnego uniwersytetu, a zarazem idei które przyświecały ks. Rechowiczowi w czasie wieloletniego rektoratu znajdujemy w pozostałych po nim notatkach⁹. Píše tam m. in. „Ponieważ zajmowałem się historią uniwersytetów, ideologia współczesnej uczelni nie była mi obca. Wiedziałem, że zadania współczesnego uniwersytetu humanistycznego zasadzają się nie tyle na kształceniu zawodowców ile raczej naukowców-specjalistów. Dlatego punkt ciężkości należy przesunąć z wykładów ogólnych, choć i te są ważne, na seminaria naukowe. Nie wykłady, ale seminaria stwarzają również intymną atmosferę wychowawczą”. W osiągnięciu tych celów miała dopomóc przedsięwzięta na KUL-u przebudowa strukturalna i rozbudowa poszczególnych wydziałów, zakładów naukowych, biblioteki, powstanie nowych instytutów. Wiele uwagi poświęcał rektor kadrcze naukowej. Uważał, że „powiększenie kadry naukowej i zatrudnienie młodych pracowników będzie kiedyś dobrze owocować”. Zwrócił uwagę na podniesienie poziomu naukowego wydawnictw uczelni i podniesienie wymogów nauczania. Na drodze reformy w r. 1957 i 1964, szczególnej rozbudowie poddano Wydział Teologiczny. Dzięki przywilejom Stolicy Apostolskiej utworzono przy tym Wydziale Instytut Biblijny, o uprawnieniach Jeruzolimskiej Szkoły Biblijnej (1959). W r. 1964 zostały zrealizowane dawne marzenia M. Rechowicza — powstał Instytut Historii Kościoła z prawem nadawania licencjatów i dokto-

⁸ M. in. świadczy o tym własnoręczny życiorys z dnia 28 VI 1965, a dołączony do zestawu dokumentów przesyłanych w związku z profesurą zwyczajną. zob. ArKUL. Akta osobowe. Sygn. 304 A.

⁹ Własnoręczny życiorys z dnia 4 IX 1980 r. — w posiadaniu autora niniejszego artykułu.

⁶ NP t. 56: 1981 s. 7—11.

⁷ Tamże, t. 50: 1978 s. 135.

ratów. Powstało kilka katedr; kierownictwo jednej z nich objął osobiście, a kilka lat kierował pracą całego Instytutu. W r. 1958 przy Wydziale Teologicznym powstała sekcja pastoralna, przekształcona później w Instytut Teologii Pastoralnej. Znacznie rozbudowano Instytut Muzykologii Kościelnej. Wielkie znaczenie miało uruchomienie w r. akad. 1957/58 specjalnego Studium Teologicznego dla zakonnic i świeckich — tzw. kursu zwyczajnego B (na Wydziale Teologicznym.) Przebudowie uległ Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, który w r. akad. 1957/58 podzielono na 4 sekcje: filozofii teoretycznej, filozofii praktycznej, psychologii i filozofii przyrody. Równocześnie powołano zakłady międzywydziałowe, jak np.: Międzywydziałowy Zakład Historii Kultury w Średniowieczu (1965). Tym ostatnim Zakładem kierowała Rada Naukowa, w skład której wchodził bp Rechowicz aż do r. 1975. Ponadto, w ramach uczelni utworzono szereg instytutów badawczych, np. Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce (1957), Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych (1958), Zakład Konserwacji Zabytków, Zakład Kultury Antycznej.

Wielkim osiągnięciem rektoratu bpa Rechowicza było prawie trzykrotne powiększenie liczby młodych pracowników naukowych, co związane było z przebudową strukturalną poszczególnych wydziałów, pomnożeniem liczby katedr i seminariów naukowych. Rozbudowane zostało zaplecze naukowe uczelni — powstało szereg bibliotek zakładowych, a Biblioteka Uniwersytecka znacznie rozszerzyła swoją działalność. Zaopatrzona została w szereg nowych czasopism i rozwinęto wymianę międzybiblioteczną. Ostatnie posiedzenie Senatu w kadencji rektorskiej bpa Rechowicza podjęło uchwałę o przebudowie Biblioteki Uniwersyteckiej (25 VI 1965). Od r. 1958 zaobserwować można rozwój wydawanych przez KUL publikacji. Bp Rechowicz przyczynił się do powstania dwóch nowych czasopism. W r. 1958 ukazał się pierwszy numer „Zeszytów Naukowych KUL”, a w roku następnym znane wydawnictwo „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Do zasług M. Rechowicza należy zaliczyć wzrost popularności uczelni nie tylko w kraju, ale i za granicą. KUL zaczął nawiązywać nowe kontakty zagraniczne, co umożliwiło wyjazdy na stypendia wielu pracownikom naukowym. Z kolei uczelnia gościła w swoich murach szereg wybitnych profesorów. Ksiądz Rektor na czele delegacji Senatu Akademickiego odwiedził w r. 1958 niektóre uczelnie katolickie Europy Zachodniej. Listy Księży Rektora¹⁰, pisane w czasie pobytu za granicą, są szczególnie świadczącym o jego stałej trosce o codzienną pracę uczelni. W czasie pobytu we Francji czy Anglii załatwiał stypendia dla pracowników naukowych. Niejednokrotnie ks. Rechowicz wskazywał na osoby,

¹⁰ ArKUL. Akta osobowe. Sygn. 304 A.

które należałoby wysłać na stypendium. Polecał np. z Londynu (6 IV 1958 r.), ks. Karola Wojtyłę jako kandydata do wygłoszenia cyklu wykładów w Lowanium. W listach przejawiała się stała myśl o uczelni. Dn. 24 III 1958 r. pisał z Paryża: „Trzeba kupować z materiałów budowlanych na ile tylko pozwoli budżet. Koniecznie popychać dokumentację”. Natomiast sprawy osobiste w tej korespondencji zajmują jedynie niewielki margines, np. wzmianka o otrzymanym doktoracie honoris causa Uniwersytetu Katolickiego w Lille (19 III 1958 r.). Przyjmował go jako wyróżnienie dla całej społeczności KUL i wyraz szczególnego uznania dla jej osiągnięć. Podobnie w liście wysłanym z Londynu dnia 6 IV 1958 r. wspomina o swojej rodzinie. Może warto przytoczyć te słowa, ponieważ na temat swoich najbliższych zasadniczo nic nie mówił, a przeżycia w Londynie sprawiły mu radość i przypomnienie lat młodości. Pisał wówczas: „Mieszkałam u mojej siostry Kazimiery. Przyjechał mój brat z Liverpoolu. Po 20 latach oddycham jedyną w swoim rodzaju atmosferą bliskości rodziny — tej najbardziej autentycznej. Jest mi z nimi bardzo dobrze”. W r. 1958 KUL został członkiem Międzynarodowej Federacji Uniwersytetów Katolickich, a dwa lata później (1960) wszedł w skład Association Internationale des Universités. W r. 1964 Ksiądz Rektor został członkiem International Association of University Presidents.

Zbliżał się r. 1965 i koniec trzeciej kadencji rektorskiej. Różne obowiązki i kłopoty znacznie nadszarpane zdrowie ks. Rechowicza. Opisując po latach ten okres, wyzna: „Choroba serca i świadomość, że nie wszyscy podzielają moje twarde stanowisko (w związku z kłopotami uczelni — przypis autora artykułu), skłoniły mnie do rezygnacji z rektoratu uczelni, którą dwukrotnie deklarowałem w pismach do Ks. Prymasa i Wielkiego Kanclerza KUL. Na polecenie Księży Prymasa wytrwałem jednak do końca 3-ciej kadencji we wrześniu 1965”¹¹. W Archiwum KUL zachowane są listy kierowane do ks. Rechowicza od członków Episkopatu Polski, a wyrażające podziękowanie za długoletnie kierowanie uczelnią. M. in. ówczesny arcybiskup krakowski Karol Wojtyła pisał: „Pragnę przy tej okazji nie tylko pogratulować Waszej Magnificencji 9-letniej kadencji, ale też podziękować za wielką życzliwość, jaką stale mi okazywał”.

Po rezygnacji z godności rektorskiej M. Rechowicz współpracował ze swoim następcą ks. Wincentym Granatem w przygotowywaniu uroczystości 1000-lecia Chrześcijaństwa w Polsce i 50-lecia istnienia KUL. W tym czasie odbywał kolejne podróże zagraniczne w latach 1967, 1968 i w 1973; w r. 1968 był delegatem KUL na Kongresie Uniwersytetów Katolickich w Rzymie zorganizowanym przez Kongregację Nauki i Wychowania Katolickiego. Dn. 21 X 1967 r.

¹¹ Życiorys z dnia 4 IX 1980 r. — w posiadaniu autora.

otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. W tym okresie otrzymał również godności kościelne — w r. 1959 papieskiego prałata domowego, a w r. 1962 godność kanonika gremialnego kapituły metropolitalnej w Lubaczowie. W r. 1970 po przejściu ks. Granata na emeryturę nie akceptował wysuwanej przez pewne osoby propozycji zostania ponownie rektorem.

4. Rządca archidiecezji

Po śmierci bpa prof. Jana Nowickiego M. Rechowicz został wybrany 17 VIII 1973 r. wikariuszem kapitulnym archidiecezji z siedzibą w Lubaczowie. W związku z tym, 11 IX 1973 r. wniósł pismo do władz KUL o niższą rangę zajęć dydaktycznych. 31 grudnia tegoż roku Stolica Apostolska podniosła go do godności biskupiej (bp tytularny Pupiany), mianując równocześnie administratorem apostolskim w Lubaczowie. Sakry biskupiej udzielił ks. M. Rechowiczowi 3 III 1974 r. Stefan kardynał Wyszyński w swojej kaplicy w Warszawie. Współkonsekratorami byli bp Ignacy Tokarczuk i bp Wincenty Urban. W uroczystości udział wzięła delegacja z Lubaczowa i z KUL. Na rok akad. 1974/75 nowy biskup wziął urlop na uczelni. W roku akad. 1975/76 prowadził jeszcze seminarium doktoranckie, dojeżdżając co pewien czas do Lublina. Z dniem 1 IX 1975 r. przeszedł na emeryturę. Nie zrywał jednak więzi z uczelnią, często goszcząc w Lublinie. Jednak od wakacji r. 1973 gros swojego czasu poświęcał sprawom archidiecezji. W czasie rządów biskupich dokonał szeregu zmian administracyjnych, m. in. zreorganizował sieć dekanalną i parafialną. W miejsce dotychczasowych dwóch dekanatów utworzył cztery (Cieszanów, Lubaczów, Narol, Tarnoszyn). Erygował kilka nowych parafii (Bihale, Machnów Stary, Niemstów, Stare Oleszyce, par. św. Mikołaja w Lubaczowie, Załuże)¹². W okresie jego rządów rozbudowano, albo wybudowano szereg kościołów w następujących miejscowościach: Lubaczów (rozbudowa prokatedry), Borowa Góra, Hulcza, Futury, Lubycza, Łukawica, Łukawiec, Nowa Grobla, Machnów, Przewodów, Ułhówek, Zalesie. Wybudowano szereg nowych plebanii (Cewków, Cieszanów, Dzików Stary, Narol, Załuże, Żniatyn). Wzniesiono nowy obszerny dom biskupi, w którym znalazły pomieszczenie: kaplica, scalone Archiwum Archidiecezjalne, izba pamiątek im. abpa Bilczewskiego, biblioteka, biura oraz mieszkania osób zatrudnionych w Kurii. Bp Rechowicz gromadził i przechowywał pieczołowicie wszystkie pamiątki związane z archidiecezją. Utrzymywał stały kontakt z duchowieństwem archidiecezji pracującym w wielu krajach. Troszczył się o nowe powołania kapłańskie, a kle-

¹² Por. *Spis duchowieństwa i parafii archidiecezji w Lubaczowie*, Lubaczów 1981.

ryków diecezji lubaczowskiej kierował na studia do Seminarium Duchownego w Lublinie i Przemyślu. W ostatnim roku swoich rządów biskupich nabył budynek w Lublinie (ul. Orzechowskiego), w którym urządził kolegium dla kleryków. W Małym Seminarium w Płocku utrzymywanych jest dwóch seminarzystów. Troszczył się o wysyłanie kapłanów na studia specjalistyczne na KUL i do Rzymu. Szereg kapłanów uczestniczyło w studiach zaocznych na KUL. Dzięki staraniom bpa Rechowicza rozpoczęto wydawanie „Studia Lubaczoviensia”, których pierwszy tom ukazał się w miesiąc po jego śmierci. Brał udział w kilku Komisjach Episkopatu Polski. Od r. 1979 przewodniczył Radzie Naukowej Episkopatu Polski, wiceprzewodniczył Komisji Episkopatu dla Spraw Nauki, oraz był członkiem Komisji dla Spraw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jeszcze we wrześniu r. 1983 wziął udział w Kongresie Teologów w Lublinie (wygłosił nawet referat). Zmarł na atak serca w Lublinie 28 IX 1983 r. Kiedy następnego dnia po śmierci odbyło się z niego nabożeństwo żałobne celebrowane przez rektora KUL, bpa Piotra Hemperka, przybyło na nie wiele osób do kościoła akademickiego, by pożegnać swojego Mistrza i Kolegę.

Pogrzeb odbył się 1 X 1983 r. w Lubaczowie. Wzięli w nim udział przedstawiciele Episkopatu Polski na czele z abpem H. Gulbinowiczem i abpem B. Dąbrowskim, przedstawiciele uczelni katolickich, duchowieństwa i wiernych. Przybyli liczni wychowankowie z różnych stron Polski.

II. BADACZ HISTORII

1. Twórczość naukowa

W ramach niniejszego artykułu jesteśmy w stanie wskazać na zasadnicze tylko nurty twórczości naukowej bpa M. Rechowicza. Zainteresowania jego skupiały się głównie wokół czterech zagadnień: dziejów Kościoła unickiego w Polsce, historii wychowania duchowieństwa, dziejów teologii w Polsce, jak również historii i ideologii uniwersytetów.

Pierwsze badania naukowe, jeszcze z okresu przedwojennego, dotyczyły dziejów unii kościelnej w Polsce. Sprawom tym była poświęcona praca magisterska i rozprawa doktorska. Również w publikacjach z tego okresu powracał on do tych zagadnień. Przede wszystkim skupił się na problemach przełomu w. XVI i XVII oraz sprawie unii w Brześciu (np. *Jan Józef Welamin Rutski*, „Przegląd Powszechny” R. 54: 1937)¹³. Opracowanie o metropolii We-

¹³ Dokładny wykaz omawianej literatury zob. na końcu niniejszego artykułu.

laminie Rutskim oparte jest na archiwach rzymskich i krajowych. Wnosi ono nowe materiały i dokonuje rewizji dotychczasowych poglądów na postać metropolity. Inne prace związane z problematyką unicką powstały na marginesie pracy o Welaminie Rutskim. Do tematyki unickiej powrócił jeszcze po II wojnie światowej pisząc na łamach „Ateneum Kapłańskiego”, czy „Polonia Sacra” o sprawie patriarchatu Kościoła „greckiego” w dawnej Polsce na pocz. w. XVII. Natomiast pozycja pt. *Sprawa Wielkiego Seminarium Misyjnego dla unitów na ziemiach dawnej Polski 1595—1819* (Kraków 1948) jest już z pogranicza tematyki unijnej i historii wychowania duchowieństwa.

Po uzyskaniu doktoratu w latach okupacji zajął się bp Rechowicz problematyką wychowania kleru łacińskiego w Galicji. Z tego zakresu przygotował rozprawę habilitacyjną, której fragmenty zostały opublikowane w latach 1948—1957 m. in. na łamach czasopism: „Nasza Przeszłość” (t. 4), „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne KUL” (t. 2 i 3), „Roczniki Humanistyczne KUL” (t. 4). Prace te oparte są całkowicie na materiale rękopiśmiennym. Autor wykazał m. in., że tzw. józefinizm w Galicji, mimo fałszywych tendencji reformistycznych, przyczynił się do podniesienia wykształcenia duchowieństwa, wprowadził do procesu kształcenia nowe dyscypliny. Ruch ten siłą rzeczy przyczynił się również do modernizacji samej metody wychowania duchowieństwa w XIX w. Prace mają również szersze znaczenie dla badań nad tym okresem dziejów Galicji.

Gros publikacji M. Rechowicza dotyczy dziejów teologii w Polsce. Problematyką tą zainteresował się w czasie wojny — skupił się nad nią głównie od momentu podjęcia pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim — szczególnie jednak wyakcentowuje ją w publikacjach po r. 1957. Zainteresowania bpa Rechowicza skupiły się na życiu wewnętrznym Kościoła. Badaniom tym pozostał wierny aż do końca swojej działalności naukowej. Należy go zaliczyć do wytrwałych znawców historii teologii, przede wszystkim okresu średniowiecznego. Szczególnie cenna jest monografia pt. *Św. Jan Kanty i Benedykt Hesse w świetle krakowskiej kompilacji teologicznej z XV w.* (Lublin 1958). Jest to studium nad komentarzem do św. Mateusza przypisywanym św. Janowi Kantemu. Studia ks. Rechowicza były rezultatem trzyletnich badań nad zachowanymi rękopisami. Rozprawa wskazuje na dobrą znajomość źródeł rękopiśmiennych i literatury przedmiotu. Wymagała zastosowania specjalnych metod badawczych. Autor udowodnił w niej, wbrew dotychczasowej opinii, że „Komentarz do ewangelii św. Mateusza” nie jest dziełem św. Jana Kantego, ale mistrza Benedykta Hesse. Wskazał również na źródła tego komentarza. Wyrażone w komentarzu poglądy Hessego mają wybitny akcent koncyliarystyczny, reformistyczny i gospodarczo-społeczny. Cenne są w książce

uwagi o rozwoju komentarza teologicznego i rozdział o „Metodzie wykładu teologicznego”. Natomiast całość dobrze oddaje ducha XV-wiecznej teologii polskiej. Praca ta spotkała się z przychylnością szeregu recenzji krajowych i zagranicznych. Inne studia bpa Rechowicza dotyczyły prądów doktrynalnych i metod nauczania na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zauważyć w nich można pewnego rodzaju rozwój w prowadzonych badaniach. Szereg opublikowanych drobnych artykułów i rozpraw doprowadził do powstania szerszych ujęć tego zagadnienia, np. do ważniejszych publikacji z tej dziedziny zaliczyć można *Wpływ myśli tomistycznej na nauczanie teologiczne w Akademii Krakowskiej w pierwszej połowie XV w.* („Zeszyty Naukowe KUL” R. 3), *Jedność teologii i jej podział w epoce renesansu i baroku. Zarys problemu* (w: W. Granat, *Dogmatyka katolicka*. Tom wstępny, Lublin 1965). Z kolei większa synteza w artykule *Myśl teologiczna w Polsce do czasu założenia Wydziału Teologicznego w Krakowie* („Zeszyty Naukowe KUL” R. 9) i *Polska myśl teologiczna w średniowieczu* (w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*. T. 1, Lublin 1969). Szerokie ujęcie dziejów teologii polskiej ukazało się w pracy zbiorowej wydanej pod redakcją bpa Rechowicza pt. *Dzieje teologii katolickiej w Polsce* (T. 1—3 Lublin 1974—1977). Powyższa publikacja została przygotowana zasadniczo przez redakcję złożoną z dwóch osób: bpa M. Rechowicza i piszącego te słowa. Wokół osoby Biskupa skupiło się wówczas grono badaczy zainteresowanych problematyką dziejów teologii, a byli to często jego uczniowie. Synteza zawiera obszerne wprowadzenie pióra bpa Rechowicza, jak również obszerne jego studia nie tylko na temat nauki średniowiecznej, ale i odnośnie innych okresów. Ten sam problem M. Rechowicz podjął w podręczniku historii Kościoła, który ukazał się pod redakcją ks. Bolesława Kumora i ks. Zdzisława Obertyńskiego (*Historia Kościoła w Polsce*. T. 1—2).

Inna jeszcze problematyka badań i zainteresowań uwidacznia się w szeregu artykułach i publikacjach popularno-naukowych, które wyszły spod pióra M. Rechowicza głównie w latach 1957—1969. Umieszczane były one w takich czasopismach jak: „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, „Zeszyty Naukowe KUL”, „Znak” i „Tygodnik Powszechny”. Dotyczyły zagadnień związanych z dziejami uniwersytetu, jego miejscem w kulturze, rolą uniwersytetów katolickich i reformą wyższych studiów kościelnych. Zapewne powyższa problematyka poruszana właśnie w tym okresie wiązała się z piastowaniem przez niego urzędem rektorskim. Wypowiedzi na temat uniwersytetu były więc często jego osobistymi spostrzeżeniami i przemyśleniami.

Powyższe rozważania są jedynie szkicem głównych nurtów twórczości bpa Rechowicza i zwracają uwagę na ważniejsze jedynie publikacje i osiągnięcia autora. Bibliografia jego prac, dołączona

do tego artykułu wskazuje na szerokie zainteresowania Biskupa dokumentowane szeregiem artykułów m. in. ogłoszonych w *Encyklopedii Katolickiej*, *Polskim Słowniku Biograficznym*, „Ateneum Kapałńskim”, „Naszej Przeszłości”, „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym”, „Homo Dei”. Nie należy również zapominać, że M. Rechowicz był inicjatorem jak również redaktorem takich wydawnictw jak np.: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* (Lublin 1969), *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce* (T. 1—3, Lublin 1969), *Acta Mediaevalia* (T. 1—3, Lublin 1973—1978), *Studiów z dziejów liturgii w Polsce* (Lublin 1973).

2. Działalność dydaktyczna

Począwszy od wykładów we Lwowskim Seminarium Duchownym, M. Rechowicz prowadził przez wiele lat wykłady z zakresu historii Kościoła. Początkowo były to wykłady kursoryczne. Również w pierwszych latach swojej działalności prowadził wykład kursoryczny poświęcony historii Kościoła w starożytności. Jednak praca na uczelni lubelskiej stworzyła warunki do pogłębienia tej problematyki i większego jej wyspecjalizowania. Ich tematyka dotyczyła historii wewnętrznej Kościoła, w tym głównie dziejów teologii i dydaktyki teologicznej. Jedynie przez kilka lat (od r. 1950) odstępstwem od tej tematyki były dodatkowe zajęcia, które prowadził na Wydziale Humanistycznym. Zajął się wówczas historią Polski i na swoim seminarium wykształcił ponad 40 magistrów. Od r. 1957 rozwinął ożywioną działalność dydaktyczną. W tym roku objął katedrę historii Kościoła w Średniowieczu, skupiając się nad zagadnieniami z historii teologii, historii kultu świętych w Polsce, dziejami zgromadzeń zakonnych, duszpasterstwem, nauczaniem kościelnym. Przez szereg lat prowadził również wspólnie z ks. Wacławem Schenkem seminarium z historii liturgii. Prace pisane pod kierunkiem ks. M. Rechowicza były oparte najczęściej na niewykorzystanych dotąd średniowiecznych rękopisach takich jak dzieła z zakresu liturgii, kazania, komentarze teologiczne itp.

Bp M. Rechowicz uznany jest za twórcę polskiej szkoły studiów nad dziejami teologii i kultury religijnej opartej na nowoczesnych metodach badawczych. Są to badania o charakterze interdyscyplinarnym, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów myśli i filozoficznych uwarunkowań opisywanych wydarzeń. Ksiądz Profesor starał się nauczyć swoich wychowanków takiego uprawiania nauki historycznej. Pod jego kierunkiem powstało szereg prac doktorskich i magisterskich, z których część wydano drukiem (np. ks. W. Schenk; *Kult liturgiczny św. Stanisława bpa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych*; ks. J. Wojtkowski; *Wiara w Niepokalane Poczęcie NMP w Polsce w świetle średniowiecznych zabytków liturgicznych*; ks. M. Zahajkiewicz, *Msza*

święta w Polsce przed soborem trydenckim w świetle rodzimych komentarzy). Drukiem ogłoszono również kilka prac magisterskich.

Nie sposób w tym miejscu nie wspomnieć o atmosferze jaką stwarzał Profesor uczestnikom tych naukowych spotkań. Przeważnie w środę po południu gromadziliśmy się w jego mieszkaniu i po odczytaniu protokołu z poprzedniego posiedzenia zaczynało się od omawiania bieżącej literatury. Później ktoś z obecnych prezentował fragment swojej pracy lub krótki referat. Spotkania przesycone były atmosferą bezpośredniości i życzliwości ze strony Profesora. Z okazji świąt czy imienin atmosfera naukowa chwilowo ustępowała miejsca towarzyskiej rozmowie przy kawie lub herbatce.

Wielką zasługą bpa Rechowicza było wydanie średniowiecznych tekstów głównie teologicznych i rozpraw z zakresu średniowiecznej kultury religijnej. Działalność ta została rozwinięta w ramach Międzywydziałowego Zakładu Historii Kultury w Średniowieczu i pisma „Acta Mediaevalia”. Przy tym Zakładzie bp Rechowicz skupił badaczy z kilku dyscyplin humanistycznych zainteresowanych kulturą średniowieczną. Kierując Zakładem M. Rechowicz organizował szereg zebrań (w latach 1965—1971 — 73)¹⁴, na których referowano bardzo interesujące zagadnienia. Referentami bywali często znani naukowcy, jak np. doc. Władysław Seńko, prof. Marian Plezia, doc. Mieczysław Markowski, doc. Zofia Włodek, doc. Jerzy Zathę, ks. prof. Marian Kurdziałek, prof. Adam Vetulani, prof. Jakub Sawicki i inni. W spotkaniach tych brali często udział słuchacze seminarium ks. Rechowicza. Ksiądz Profesor brał również udział w kilku habilitacjach jako recenzent, a niektórym nawet patronował i udzielał swoich rad (np. ks. W. Schenk, ks. M. Zahajkiewicz). Kilku jego uczniów dzisiaj zajmuje katedry profesorskie na wyższych uczelniach i wykłada w seminariach duchownych.

Swoim doświadczeniem naukowym służył szerokiemu gronu badaczy. Brał żywy udział w zjazdach naukowych, wygłaszał doskonale opracowane referaty (np. Lublin 1946, Kraków 1948, Wrocław 1949, Płock i Warszawa 1952, Tarnów 1971 — nie wymieniając Lublina, gdzie liczba tych wystąpień była znaczna).

Dotychczasowe uwagi nie wyczerpują całej działalności dydaktycznej bpa Rechowicza. Należy przecież pamiętać o latach jego działalności na parafii w okresie przedwojennym, kiedy jako wikariusz uczył religii. Chlubną kartą w jego życiu są lata nauczania tajnego w czasie II wojny światowej. Na podkreślenie zasługuje

¹⁴ Por. Prace referowane w latach 1965—1971 w Międzywydziałowym Zakładzie Historii Kultury w Średniowieczu. „Acta Mediaevalia” t. 1: 1973 s. 301—305.

również jego działalność kaznodziejska. Wystąpienia bpa Rechowicza były dobrze przygotowane i wygłaszane z wielką kulturą słowa i głębią treści. Jego kazania pozostawały często na długo w pamięci słuchaczy.

Praca naukowa i dydaktyczna bpa M. Rechowicza nie przesłaniały mu misji duszpasterskiej, która w końcowej zwłaszcza fazie życia, tj. w okresie biskupstwa zdominowała jego służbę nauce.

**BIBLIOGRAFIA PRAC
KS. BISKUPA PROF. MARIANA RECHOWICZA
(1934—1983)**

1934

1. *Piotr i cesarz*. GK R. 41 nr 22 s. 256—257.

1935

2. Lewicki K.: *Książę Konstanty Ostrogski a Unia Brzeska (1595)*, Lwów 1933, [Rec.] GK R. 42 nr 17 s. 203—204.

1937

3. *Jan Józef Welamin Rutski (1573—1637)*. (W trzechsetną rocznicę śmierci). PP R. 54 t. 216 s. 358—369.

1947

4. *Plany misyjne Kongregacji de Propaganda Fide na Bałkanach a unia w Polsce (1622—1635)*, NP t. 2 s. 135—145.
5. Winter E.: *Der Josefismus und seine Geschichte Beiträge zur Geistesgeschichte Österreichs 1740—1888*. Brünn 1943, [Rec.] NP t. 3 s. 261—265.

1948

6. *Frankl Stanisław (1903—1944)*, PSB t. 7 z. 1 s. 91—92.
7. *Pionier ruchu liturgicznego (ks. Karol Czesznák)*, RBL R. 1 nr 4 s. 213—217.
8. *Sprawa patriarchatu Kościoła „greckiego” na ziemiach dawnej Polski (1623—1638)*, AK R. 40 t. 49 s. 332—352.
9. *Sprawa patriarchatu Kościoła „greckiego” na ziemiach dawnej Polski w okresie Wazów*, PS R. 1 z. 1/4 s. 369—371.
10. *Sprawa Wielkiego Seminarium dla unitów na ziemiach dawnej Polski 1595—1819*, Kraków.
11. *Zagadnienie powołań kapłańskich w okresie działalności pojózefińskiego Seminarium Generalnego w dawnej Galicji (1790—1819)*, NP t. 4 s. 209—224.

1949

12. *Gorazdowski Zygmunt Karol (1845—1920)*, „Caritas” R. 5 nr 50 s. 344—346.
13. *Waczyński B.: Czy Antygrafe jest dziełem Maksyma (Me-*

lecjusza) Smotryckiego? [oraz] Przegląd literatury teologicznej o wschodzie chrześcijańskim w latach 1939—1947. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”. T. 1, [Rec.] PS R. 2 z. 1/4 s. 354—356.

14. Wycza wski H. E.: Dzieje Kalwarii Zebrzydowskiej. Kraków 1947, [Rec.] AK R. 41 t. 51 s. 187—188.

1951

15. *Dzieje Kościoła w starożytności i we wczesnym średniowieczu*, Lublin.
16. Klawek A.: Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kraków 1948, [Rec.] CT A. 22: 1950/1951 fasc. 1—4 s. 158—163.

1952

17. *Dzieje Kościoła pierwotnego (33—313)*. Notatki z wykładów historii Kościoła starożytnego, Lublin.

1954

18. *Znajomość pism św. Jana Kantego w XVI i XVII w.* STNKUL Nr 5: 1951/1952 (druk.) 1954 s. 8—10.

1955

19. *Studia alumnów w Galicyjskim Seminarium Generalnym (1790—1819)*, RTK t. 2 s. 61—107.
20. *St. Jean Kanty a-t-il été l'auteur du commentaire conciliariste sur l'Évangile de St. Matthieu?* CT A. 26 fasc. 1 s. 13—45.

1956

21. *Karność alumnów w Galicyjskim Seminarium Generalnym (1790—1819)*, RTK t. 3 z. 1 s. 119—160
22. *Wpływ korektorów paryskich na teksty skryptyurystyczne stosowane w warsztacie naukowym mistrza Benedykta Hesse*, RBL R. 9 nr 4/6 s. 289—294.

1957

23. *Dzieje Kościoła pierwotnego (33—313)*, Lublin.
24. *O niektórych sprawach podstawowych KUL*, TPow. R. 11 nr 11 s. 6—7.

25. *Wychowanie ascetyczne w Galicyjskim Seminarium Generalnym (1790—1819)*, RTK t. 3: 1956 [druk. 1957] z. 2 s. 301—320.
26. *Z dziejów gospodarczych Galicyjskiego Seminarium Generalnego (1790—1819)*, RH t. 4: 1953 [druk.] 1957 z. 4 s. 117—156 s. 313—314.

1958

27. *Gerowski (Gierowski) Jakub (1794—1850)*, PSB t. 7 z. 5 s. 398—399.
28. *Gerstmann Adam (1837—1940)*, PSB t. 7 z. 5 s. 403—404.
29. [Przedmowa do] *Katolicki Uniwersytet Lubelski w oczach wychowanków. Założenia. Wspomnienia. Sprawozdania*. Lublin s. 7—8.
30. *Kto był autorem koncyliarystycznego komentarza do św. Mateusza, przypisywanego św. Janowi Kantemu?* STNKUL Nr 7: 1953/1956 [druk.] 1958 s. 12.
31. *KUL i „Catho”*. Rozmowa z Rektorem KUL. Przep. Jacek Woźniakowski, TPow. R. 12 nr 23 s. 1, 4—5.
32. *La reception du thomisme en Pologne*, „Bulletin du Faculté Catholique de Lille”.
33. *Mówi Rektor KUL, (o współczesnych uniwersytetach katolickich w Europie)*, TPow R. 12 nr 38 s. 1—2.
34. *Na czterdziestolecie KUL*, ZNKUL R. 1 nr 3 s. 5—8, 153, 155.
35. *Przemówienie inauguracyjne [na uroczystości otwarcia roku akad. 1957/1958]*, ZNKUL R. 1 nr 1 s. 88—93, 131—132, 136—137.
36. *Przemówienie inauguracyjne (...) Rektora KUL [z okazji otwarcia wykładów dla duchowieństwa w r. 1957]*, [w:] *Rola kobiety w Kościele*, Lublin s. 6.
37. *Przemówienie (...) na akademii [urządzonej z okazji jubileuszu 40-lecia KUL]*, ZNKUL R. 1 nr 4 s. 87—90.
38. *Przemówienie [wygłoszone] na nabożeństwie żałobnym za Ojca św. Piusa XII*, ZNKUL R. 1 nr 4 s. 3—6.
39. [Przedmowa do] *Rola kobiety w Kościele*, Lublin s. 5.
40. *Św. Jan Kanty i Benedykt Hesse w świetle krakowskiej kompilacji teologicznej z XV w. Studium nad komentarzem do św. Mateusza*. (Rękopisy Biblioteki Jagiellońskiej nr 1364—1366, 1368), Lublin s. 315.

1959

41. *Bilans 15-lecia KUL*, TPow R. 13 nr 47 s. 1—2.
42. *Fragmenty z przemówienia żałobnego wygłoszonego (...) w czasie nabożeństwa za duszę śp. księdza dziekana prof. dra*

Bolesława Radomskiego w kościele akademickim KUL w dniu 1 X 1956 roku, RTK t. 4: 1957 [druk.] 1959 z. 1 s. 6—10.

43. Przemówienie (...) na inauguracji roku akademickiego 1958/1959, ZNKUL R. 2 nr 1 s. 124—134.

1960

44. [Słowo wstępne w] Ethos perenne ku czci o. Jacka Woronieckiego, RTK t. 6: 1959 [druk.] 1960 z. 1/2 s. 5—7.
45. Gorazdowski Zygmunt Karol (1845—1920), PSB t. 8 z. 2 s. 290—291.
46. Grochowski Stanisław (zm. 1645), PSB t. 8 z. 4 s. 599.
47. O miejsce uniwersytetu w kulturze. Skrót przemówienia na inauguracji roku akademickiego (1960/1961), TPow R. 14 nr 48 s. 1—2.
48. Przemówienie (...) na inauguracji roku akademickiego 1959/1960, ZNKUL R. 3 nr 1 s. 3—11, 170, 174.
49. Śp. prof. dr Wiktor Hahn. Przemówienie (...) [na akademii żałobnej w dniu 3 XII 1959], ZNKUL R. 3 nr 1 s. 157—158.
50. Wpływ myśli tomistycznej na nauczanie teologiczne w Akademii Krakowskiej w pierwszej poł. XV w., ZNKUL R. 3 nr 2 s. 3—14, 166, 169—170.

1961

51. „Dziś i jutro kultury współczesnego społeczeństwa”, ZNKUL R. 4 nr 4 s. 5—6.
52. Hesse Benedykt (zm. 1456), PSB t. 9 z. 4 s. 485—486.
53. Hohol Jona (zm. ok. 1602), PSB t. 9 z. 4 s. 580.
54. Il concillio ecumenico e la storia degli uomini l'oggi, Rocca. Vol. 20 nr 3 s. 18—19.
55. Otwieram rok akademicki 1961—1962 (Fragmenty przemówienia J.M. Ks. Rektora), TPow R. 15 nr 48 s. 1, 4.
56. Przemówienie (...) Rektora KUL (na uroczystości inauguracji roku akad. 1960/61), ZNKUL R. 4 nr 1 s. 141—147.

1962

57. Das Problem des Diakonats im Hinblick auf die Situation und den Bedarf der Kirche in Polen, w: Diaconia in Christo. Über die Erneuerung des Diakonats. Freiburg i. Br. s. 435—447.
58. Hulewicz-Wojutyński Sylwester (zm. przed 1650), PSB t. 10 z. 1 s. 97.
59. Katolicki Uniwersytet Lubelski. 1961—1962 (Sprawozdanie rektorskie), TPow R. 16 nr 47 s. 7.

60. Przemówienie Rektora KUL [o strukturze uniwersytetu w czasie otwarcia roku akad. 1961/1962], ZNKUL R. 5 nr 1 s. 141—148.
61. Sprawa jedności chrześcijan, ZNKUL R. 5 nr 1 s. 3—15.

1963

62. Jan z Kęt (1390—1437), PSB t. 10 z. 3 s. 456—457.
63. Ks. Marian Rechowicz, ks. Bolesław Kumor: Od religijności do mistyki. Zarys dziejów życia wewnętrznego w Polsce, Cz. 1: 966—1795. Lublin 1962], ZNKUL R. 6 nr 2 s. 68—70.
64. Przemówienie Ks. Rektora [na inauguracji roku akad. 1962/1963 na KUL], ZNKUL R. 6 nr 1 s. 121—123.

1964

65. Przemówienie Ks. Rektora [na inauguracji roku akad. 1963/1964 na KUL] (Fragmenty), ZNKUL R. 7 nr 1 s. 81—84.
66. Przemówienie Ks. Rektora [w czasie uroczystości patronalnych w dwudziestą rocznicę wznowienia działalności Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego], ZNKUL R. 7 nr 4 s. 79—82.
67. System studiów na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w XV w., ZNKUL R. 7 nr 2 s. 5—17.
68. Święto Nadziei, TPow R. 18 nr 1 s. 1.
69. W stronę Kościoła Ubogich, TPow R. 18 nr 52 s. 1.
70. Zbigniew Makarczyk (1904—1963), ZNKUL R. 7 nr 4 s. 93—95.

1965

71. Jan Hus, TPow R. 19 nr 52 s. 2—3.
72. Jedność teologii i jej podział w epoce renesansu i baroku. Zarys problemu, w: Ks. Wincenty Granat: Dogmatyka katolicka, Tom wstępny, Lublin s. 51—65.
73. Przedmowa, w: S. Agnieszka Szelągiewicz: Edmund Bojanowski i jego dzieło, Poznań s. V—VI.
74. Przemówienie na otwarciu sesji naukowej, ZNKUL R. 8 nr 3 s. 6.
75. Studium Historii Kościoła na KUL, ZNKUL R. 8 nr 3 s. 21—24.

1966

76. Chrzest Polski a katolicka teologia misyjna we wczesnym średniowieczu, RBL R. 19 nr 2 s. 67—74.

77. *Goydan Dymitr (1790—1858)*, RTK t. 12: 1965 [druk.] 1966 z. 4 s. 136.
78. *Gromnicki Stanisław de Omelany (1843—1921)*, RTK t. 12: 1965 [druk.] 1966 z. 4 s. 134—136.
79. *Harasiewicz Michał (1763—1836)*, RTK t. 12: 1965 [druk.] 1966 z. 4 s. 133—134.
80. *Idea uniwersytetu a Kościół w Polsce*, ZNKUL R. 9 nr 4 s. 70—80.
81. *Myśl teologiczna w Polsce do czasu założenia Wydziału Teologicznego w Krakowie*, ZNKUL R. 9 nr 1/2 s. 85—98.
82. *Sprawa obrządku cyrylo-metodiańskiego w Polsce. Przegląd dyskusji*, w: *Pastori et Magistro*, Lublin s. 73—86.
83. *Kolenda Gabriel (ok. 1605—1674)*, PSB t. 13 z. 2 s. 310—311.
84. *Komorowski Stephan Julius Maria, Geistlicher und Politiker (1863—1929)*, Österreichisches biographisches Lexikon 1815—1950, Bd 4 Lief. 17. Graz s. 103.
85. *Rozwój seminariów duchownych w Polsce a II Sobór Watykański*, AK R. 59 t. 70 s. 13—24.
86. *Słowo wstępne [do zbioru rozpraw o kulcie świętych w Polsce]*, RTK t. 14 z. 4 s. 5—6.
87. *Św. Jan z Kęt. (W 200-lecie kanonizacji)*, TPow R. 21 nr 52/53 s. 2.

1968

88. *Głos w dyskusji*, RH. t. 16 z. 2 s. 153—154.
89. *Kopystyński (Kopesteński) Mateusz Michał (1551—1610)*, PSB t. 14 z. 1 s. 26—27.
90. *[Organizacja Wydziału Teologicznego Akademii Krakowskiej w XV w.]*, STNKUL Nr 16 s. 227—229.

1969

91. *Avant-propos*, w: *Le millénaire du catholicisme en Pologne. Poland's millennium of catholicism* Lublin s. 25—27.
92. *Co to znaczy „uniwersytet katolicki”*. *Uwagi na tle obrad Kongresu Katolickich Uniwersytetów, zwołanego przez Kongregację Wychowania Katolickiego w Rzymie w dniach od 25 IV do 1 V 1969 r.*, ZNKUL R. 12 nr 4 s. 3—7.
93. *Diecezja Włocławska a Katolicki Uniwersytet Lubelski*, AK R. 61 t. 72 s. 259—266.
94. *Foreword*, w: *Le millénaire du catholicisme en Pologne. Poland's millennium of catholicism*, Lublin s. 28—30.
95. *La pensée théologique polonaise jusqu'à la fondation de la faculté de théologie à Cracovie*, w: *Le millénaire du catholi-*

- cisme en Pologne. Poland's millennium of catholicism, Lublin 223—243.
96. *Polska myśl teologiczna w średniowieczu*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce, Cz. 1: Kościół. Początki i zarys rozwoju*, Lublin s. 219—253.
97. *Przedmowa*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce, Cz. 1: Kościół. Początki i zarys rozwoju*, Lublin s. 17—19.
98. *Reforma wyższych studiów kościelnych. Rozmowa z Ks. Rektorem*. (Rozm. ks. Andrzej Bardecki), TPow R. 23 nr 4 s. 3.
99. *Struktura a problem integracji na uniwersytecie katolickim*, „Znak” R. 21 s. 721—728.
100. *Uniwersytety katolickie*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin s. 13—19.

1970

101. *Lewicki Michael, Metropolit und Kardinal († 1858)*, Österreichisches biographisches Lexikon 1815—1950, Bd. 5, H. 22. Graz.

1971

102. *Głos w dyskusji*, *Pamiętnik X Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Lublinie 9—13 września 1969 r. Referaty i dyskusja*, [Cz.] 3, Warszawa s. 326—328.
103. *Głos w dyskusji*, Tamże, s. 444—446.
104. *Introduction*, „Bulletin de Recherches de l'Institut de la Culture Médiévale”, (Vol. 1), Lublin s. 5.
105. *Kulczyński Ignacy (1707—1747)*, PSB t. 16 z. 1 s. 138—139.
106. *Mikołaj Kopernik przedstawiciel kościelnego środowiska uczonych*, „Krajowa Agencja Informacyjna”. Nr spec. poświęcony 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, R. 13/17 nr 33 A s. 29—34.
107. *Problèmes concernant l'organisation de la faculté de théologie au XVe siècle*, „Bulletin de Recherches de l'Institut de la Culture Médiévale”, (Vol. 1) s. 31—32.
108. *Rieser H.: Der Geist des Josephinismus*, Wien 1963. [Rec.] RTK t. 18 z. 4 s. 156.
109. *[Św.] Jan Kanty*, w: HP t. 1, Poznań s. 536—548.
110. *[Św.] Jozafat Jan Kuncewicz*, Tamże s. 632—646.
111. *Vita Dorotheae Montoviensis magistri Johannis Marienwerder*. Herausgegeben von Hans Wesphal unter Mitwirkung von Anneliese Triller, Köln—Graz 1964. [Rec.] RTK t. 18 z. 4 s. 155.

1972

112. *Ks. profesor dr Teofil Długosz*, AC t. 3: 1971 [druk.] 1972 s. 21—32.
113. *Początki szkoły katedralnej w Gnieźnie*, RH t. 20 z. 2 s. 35—42.
114. *W sprawie nowego polskiego podręcznika powszechnej historii Kościoła*, ZNKUL R. 15 nr 1 s. 56—60.

1973

115. *Abelard Pierre*. IV. *Myśl teologiczna*, EK t. 1, Lublin col. 11—13.
116. *Albertario Davide*, EK t. 1 col. 305.
117. *Alcalá de Henares [...]*, EK t. 1 col. 316.
118. *Angellowicz Antoni*, EK t. 1 col. 554.
119. *Anglia*. IV. *Dzieje teologii katolickiej*, A. *Starożytność i średniowiecze*, EK t. 1 col. 566—568.
120. *Ankiewicz Andrzej Alojzy*, EK t. 1 col. 623.
121. *Antoni z Napachania*, EK t. 1 col. 665.
122. *Anzelm Polak [...]*, EK t. 1 col. 736.
123. *Augustyn Triumphus Oesa*, EK t. 1 col. 1115—1116.
124. *Balzer Oswald Marian*, EK t. 1 col. 1292—1293.
125. *Eklezjastyczna kariera Mikołaja Kopernika*, w: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu, Prymasowi Polski — Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin s. 419—428.
126. *Głos w dyskusji*, Mikołaj Kopernik. *Studia i materiały sesji kopernikowskiej* w KUL 18—19 lutego 1972 r. Praca zbiorowa, Lublin s. 248—251.
127. *Ks. Idzi Radziszewski*, TPow R. 27 nr 9 s. 4—5.
128. *Ksiądz Idzi Radziszewski*. (*Próba charakterystyki postaci*), AK R. 65 t. 80 s. 412—423.
129. *Nel 50 anniversario della morte il Servo di Dio Józef Bilczewski*, *arcivescovo di Leopoli dei latini*, L'Osservatore Romano, A. 113 n. 71 (z 28 III).
130. *O teologiczne oblicze Mikołaja Kopernika*, AK R. 65 t. 81 s. 333—345.
131. *Sztuki wyzwolone na przełomie XIV i XV wieku w świetle katalogów polskich bibliotek kapitulnych*, RTK t. 19: 1972 [druk.] 1973 z. 4 s. 57—67.
132. *Wstęp*, w: *Acta medievalia*, [T. 1], Lublin s. 5—6. — [Też po franc.] *Avant-propos*, Tamże, s. 7—8.
133. *Ks. Marian Rechowicz*, ks. *Wacław Schenk*: *Wstęp*, w: *Studia z dziejów liturgii w Polsce*. Praca zbiorowa, Lublin s. 7—8.

1974

134. *Dzieje polskiej nauki teologicznej*, w: HKP T. 1 cz. 1, Poznań s. 202—207, 446—458, T. 1 cz. 2 s. 140—150, 396—405.
135. *Marian Rechowicz et Wojciech Danielski: Manuscripts liturgiques en Pologne avant le Concile de Trente. Essai d'interprétation chronologique et géographique*. *Miscellanea historiae ecclesiasticae*, [Vol.] 5 (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique. Fasc. 61. Louvain) s. 297—304.
136. *Sługa Boży Józef Bilczewski, arcybiskup lwowski*. *W 50-lecie śmierci (1860—1923)*, HD R. 43 s. 259—264.
137. *Z dziejów myśli teologicznej w Polsce 1400—1939*, AK R. 66 t. 82 s. 15—33.

1975

138. *Le programme d'études dans les écoles cathédrales en Pologne à la lumière des plus anciens catalogues des bibliothèques capitulaires*, „Bulletin de Recherches de l'Institut de la Culture Médiévale” [Vol. 2] s. 27.
139. *Początki i rozwój kultury scholastycznej (do końca XIV wieku)*, w: DTKP, T. 1, Lublin 1974 [druk.] 1975 s. 19—91.
140. *Początki szkolnictwa teologicznego w Kościele Unickim*, w: DTKP T. 2 cz. 2, Lublin s. 575—586.
141. *Po założeniu Wydziału Teologicznego w Krakowie (wiek XV)*, w: DTKP T. 1, Lublin 1974 [druk.] 1975 s. 93—148.
142. *Przedmowa* (redaktora naczelnego „Dziejów” [...]), w: DTKP T. 1, Lublin 1974 [druk.] 1975 s. XV—XVIII.
143. *Teologia pozytywno-kontrowersyjna*. *Szkola polska w XVI wieku*, w: DTKP T. 2 cz. 1, Lublin s. 33—85.
144. *Uwagi wstępne*, Tamże, s. 15—32.
145. *Wstęp*, w: DTKP T. 1, Lublin 1974 [druk.] 1975 s. 1—15.
146. *Wydział Teologiczny Akademii Krakowskiej w XVII i XVIII wieku*, w: DTKP T. 2 cz. 2, Lublin s. 9—30.

1976

147. *Baziak Eugeniusz*, EK t. 2 Lublin col. 127.
148. *Bernard arcybiskup*, EK t. 2 col. 298.
149. *Bielański Piotr*, EK t. 2 col. 531.
150. *Blanchet Emile*, EK t. 2 col. 654.
151. *Bogucicki Józef Jan Kanty*, EK t. 2 col. 718—719.
152. *Przedmowa*, w: *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, T. 2, Lublin s. 7—8.

1977

153. *Z legendy polskiej w Bejrucie* (Ks. Stefan Kamil Kantak. 1881—1976), TPow Nr 26 s. 1—2.

1978

154. *Idea uniwersytetu katolickiego dzisiaj. Narodziny uniwersytetu katolickiego*, ZNKUL R. 21 nr 2 s. 15—20.

1979

155. *Dzieje polskiej nauki teologicznej (1772—1918)*, w: HKP, T. 2 z. 1 Poznań s. 675—679.
 156. *Dzieje nauki teologicznej*, Tamże, T. 2 cz. 2 s. 99—106.
 157. *Apostolstwo chorych w Polsce i jego Pierwszy Duszpasterz*, TPow. Nr 11 s. 3.

1981

158. *Przemówienie żałobne wygłoszone podczas mszy św. za śp. Ks. Redaktora Alfonsa Schletza w dniu 21 marca 1981 w kościele Księży Misjonarzy na Stradomiu*, NP t. 56: s. 7—11.

1982

159. *Lwowskie lata Adama Stefana Sapiehy*, w: *Księga Sapieżyńska*. Red. J. Wolny, Kraków s. 49—54.

1983

160. *Sługa Boży arcybiskup Józef Bilczewski (w 60 rocznicę śmierci)*, TPow Nr 25 s. 5, 7.
 161. *Słowo wstępne*, „*Studia Lubaczoviensia*”, t. 1 s. 5.
 162. *O genezę ślubów lwowskich Jana Kazimierza*, Tamże, s. 9—19.
 163. *Ksiądz Aleksy Klawek: Całe życie z Biblią*, Poznań 1982, [Rec.], Tamże, s. 133—134.
 164. Ks. Wacław Swierżawski: *Pierwszy umiłował. Komentarz do Ewangelii Jezusa Chrystusa według św. Jana*, Wrocław 1982 [Rec.], Tamże, s. 135.
 165. *Sześćsetlecie założenia metropolii łacińskiej halicko-lwowskiej*, Tamże, s. 151—156.
 166. *List pasterski (w związku z 600-leciem metropolii)*, Tamże, s. 156—158.

Ponadto był redaktorem albo brał udział w redagowaniu następujących dzieł: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* (Lublin 1969), *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce* (T. 1—3 Lublin 1969), *Dzieje teologii katolickiej w Polsce* (T. 1—3 Lublin 1974—77), „*Acta Mediaevalia*” (T. 1—3 Lublin 1973—78), „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” (Lublin 1955—69), *Studia z dziejów liturgii w Polsce* (Lublin 1973).

ABBÉ MAREK T. ZAHAJKIEWICZ

Mgr Marian Rechowicz (1910—1983). In memoriam

(Résumé)

Mgr Marian Rechowicz était né le 4 septembre 1910 à Husiatyn sur le Zbrucz. Reçu bachelier en 1928 après ses classes secondaires au gymnase Henni Sienkiewicz de Lwów, il entra au séminaire de cette ville. En 1933, après des études en philosophie, théologie et histoire entreprises à l'Université Jean Casimir, il fut ordonné prêtre en la cathédrale de Lwów par l'archevêque Mgr Bolesław Twardowski. D'abord vicaire de paroisse jusqu'en 1938, il devint ensuite préfet du séminaire de Lwów et assistant à l'Université. Il fut reçu docteur en théologie en 1939, avec une thèse sur l'histoire de l'Eglise. En 1945, il suivit le séminaire, transféré à Kalwania Zebrzydowska, près de Cracovie. Cette même année, il était nommé assistant à l'Université Jagellonne. Il obtint son agrégation en 1947 et en 1950, devint professeur à l'Université Catholique de Lublin, dont il assumait à partir de 1952 la fonction de vice-doyen puis de doyen de la faculté de théologie. De 1956 à 1965, il est recteur. Il prend sa retraite en 1975. Deux ans auparavant en 1973, il a été désigné comme vicaire capitulaire de l'archevêché à Lubaczów, puis sacré évêque et nommé comme administrateur apostolique de Lubaczów le 31 décembre de la même année. Décedé le 28 septembre 1983 à Lublin, il est inhumé à Lubaczów.

Auteur de nombreux travaux sur l'histoire de l'Eglise et expert du Moyen-Age, il porta son intérêt sur quatre problèmes: l'histoire de l'Eglise orientale en Pologne, l'histoire de la formation des clercs, l'histoire de la théologie en Pologne, et l'étude du concept d'université auquel il consacra de nombreux articles. Il est le créateur de l'école polonaise des études sur l'histoire de la théologie et de la culture religieuse, études menées selon sa méthode d'investigation.

Les résumés ont été soit traduits, soit adaptés par T. Wilkanowicz